

Владислав Косаченко

ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ МОЛОДІЖНИЙ ТЕАТР

DOI: 10.58407/litopis.240508

© В. Косаченко, 2024. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7982-4410>

Мета статті: представити історію Чернігівського обласного молодіжного театру: відкриття та діяльність установи, колектив і репертуар театру; значення функціонування театру в різні історичні періоди; сучасне приміщення театру – пам'ятка архітектури місцевого значення. **Наукова новизна.** У статті представлено матеріали історії Чернігівського молодіжного театру, які зберігаються в Державному архіві Чернігівської області (ДАЧО), у музеї театру «Музей історії та розвитку Молодіжного театру» та завдяки свідченням (спогадам) працівників театру. **Методологічну основу роботи становлять принципи цілісності, систематичності, історизму та об'єктивності,** завдяки чому вдалося досягти неупередженості та забезпечити комплексність дослідження. Під час написання статті було використано всі загальні **методи** дослідження: емпіричні, теоретичні, комплексні, а також спеціальні методи наукового дослідження: компонентний аналіз та групування. **Висновки** відповідають поставленій меті дослідження: було прослідковано історію Чернігівського обласного молодіжного театру, його функціонування в різні періоди, під різними назвами (до 1996), у різних приміщеннях міста (до 1988), зміни колективу та репертуару. Важливо зазначити, що театр зберіг свою основну функцію і залишається важливою складовою культурно-просвітницького життя міста.

Ключові слова: Молодіжний театр, культурно-просвітницький центр, пам'ятка архітектури місцевого значення, репертуар, вистава.

*«Ми всі тут рідна кров.
А наш Молодіжний театр – дійсно,
монастир для своїх. Чужі тут не ходять»
Алла Пушкіна¹*

Дослідниця, енциклопедистка-краєзнавиця Людмила Валентинівна Студьонова зазначила: «Чернігівці завжди були прихильниками театрального мистецтва ... Леонід Глібов називав Чернігів найкращим містом серед інших для театральної справи»². Отже, у місті давно сформувалися театральні осередки, які представляють культурно-просвітницькі установи різного напрямку діяльності. Серед них особливе місце посідає Чернігівський обласний молодіжний театр, відомий далеко за межами України.

До історії Молодіжного театру безпосереднє відношення має ляльковий театр, який відчинив свої двері для глядачів Чернігова у 1976 р. Головним режисером лялькового театру став Василь Іванович Ващаєв.

Під керівництвом В. Ващаєва було сформовано трупу театру, учасники якої докладуть у майбутньому чимало зусиль для розвитку Молодіжного театру. Першою виставою театру стала казка П. Бажова «Срібне Копитце». До складу акторської трупи тоді входили Тетяна Гордіна, Олена Ващаєва, Ніна Засько, Олена Марченко, Ольга Рудько, Ганна Якушева, Віталій Гольцов³.

Тривалий час театр ляльок працював, не маючи власного приміщення. Для утримання (зберігання) театрального майна була надана «захудалая, продуваемая и протекающая со всех сторон контора по улице Комсомольской, прямо напротив тюрьмы. Славное место для детского театра! ... Актеры вели кочевую жизнь. Выступали в школах, детских садах, клубах, да и, чего там греха таить, просто на грузовиках среди поля. Объездили не только райцентры и более мелкие населенные пункты Черниговской области, но и такие же райцентры и населенные пункты практически всего Советского Союза»⁴.

¹ Пушкіна А. Монастырь для Своих. Страницы истории театра с пометками Геннадия Касьянова. Чернигов, 2014. С. 33.

² Студьонова Л. Чернігівський beau monde, або Записки бібліографа. Чернігів: Десна Поліграф, 2016. С. 93.

³ Чернігівський театр ляльок. Чернігівщина: Енциклопедичний довідник / Ред. Кудрицький А. Київ: УРЕ, 1990. С. 919–920.

⁴ Пушкіна А. Монастырь для Своих. С. 7.

Фото 1. Василь Іванович Вацаєв четвертий ліворуч у другому складі акторської групи⁵.

Зміни в театральному колективі розпочалися з приходом молодого режисера, випускника режисерського відділення Харківського інституту мистецтв Геннадія Сергійовича Касьянова, «його сміло можна назвати реформатором», який виховав плеяду блискучих акторів, «з якими зробив те, чого ніхто не робив у лядкових театрах – Молодіжну сцену. Живі актори, а не ляльки, грали живих персонажів»⁶.

Фото 2. Геннадій Сергійович Касьянов.

Навколо Г. Касьянова протягом 1982–1984 рр. згуртувалася група молодих акторів, які склали основу театру в майбутньому. Більшість акторів навчалися в Дніпропетровському театральному училищі. «Іменно там он “завербовал” актеров-кукольников Владимира Банюка, Татьяну Гушич, Олега Шпака и Мирославу Вытриховскую, за которой впоследствии, плюнув на учебу, так и не закончив в свое время театральное училище, приехал Валентин Макар»⁷.

У театрі ляльок Г. Касьянов познайомився з Юлею Матросовою, Любов'ю Веселовою, Тетяною Салдецькою, Олександром Максяковим, які на той час уже були членами цього колективу. Режисер з акторами починають створювати перші драматичні постановки.

Наближалася важлива дата для радянської держави – 40-річчя перемоги в німецько-радянській війні. Під час весняних канікул до свята в театрі проходив Тижень героїко-патріотичних вистав. Для участі в ньому до Чернігова приїхали колективи обласних театрів і театрів ляльок із Брянська та Гомеля. Емблемою свята стало зображення «Хлопчиша-Кибальчиша», героя громадянської війни з твору Аркадія Гайдара «Сказка о Военной тайне, о Мальчише-Кибальчише и его твердом слове». «Мужні образи героїв і борців постали перед юними глядачами з героїчної казки “Військова таємниця” (Чернігів), “Хлопчиш-Кибальчиш” (Брянськ),

⁵ 39 років тому у Чернігові відкрився Обласний театр ляльок. SVOBODA.FM. 2015. 1 вересня. URL: <http://svoboda.fm/culture/Culture/240647.html>.

⁶ Студьонова Л. Чернігівський beau monde... С. 95.

⁷ Пушкіна А. Монастирь для Своих. С. 7–8.

“Салют, Кибальчиш” (Гомель)»⁸. Розпочалися заходи тижня зі святкування Всесвітнього дня театру (27 березня), кульмінацією тижня став монтаж, до якого увійшли уривки з вистав театрів, «емоційно вражаючим став фінал: на екрані з’являються портрети юних героїв Великої Вітчизняної війни»⁹.

Підготовка до 40-річчя перемоги в театрі продовжувалася. Г. Касьянов, як режисер-постановник, працював над інсценівкою «11 страниц военной прозы» за творами Б. Васильєва «А зори здесь тихие» та «В списках не значился», яка була виконана в новаторському та експериментальному на той час жанрі – «досвід прочитання прози на сцені»¹⁰. Репетиції проходили у вільний від основної роботи час – між ляльковими виставами. У музеї театру зберігається «подлинный протокола художественного совета, в котором спектакль в целом одобряется ... Показ спектакля проходил в ремонтируемом здании художественного музея, и тогдашний его директор Светлана Ключник умоляла нас со слезами на глазах: “Мальчики, не несите в помещение патронные ящики, я вас прошу!” Вот таким было наше “рождение”»¹¹.

Фото 3. Афіша інсценівки «11 страниц военной прозы»¹².

Саме цю виставу доцільно вважати дебютом Молодіжної сцени, яка згодом під керівництвом Г. Касьянова трансформується в Молодіжний театр. Прем'єра вистави відбулася 1 травня 1985 р. Глядачами були курсанти Чернігівського вищого військового авіаційного училища льотчиків. Після цього виставу неодноразово демонстрували в різних закладах та установах: у бібліотеці ім. В. Короленка, шпиталі та ПТУ. Дату першої вистави було вирішено вважати днем народження Чернігівського молодіжного театру¹³.

⁸ Державний архів Чернігівської області (далі – ДАЧО). Ф. 9018. Оп. 1. Спр. 80: Квітневий В. Дух героїки. *Комсомольський гарт*. 1985. № 40 (4883). Арк. 38.

⁹ ДАЧО. Ф. 9018. Оп. 1. Спр. 80: Чеповецький Ю. Мовою героїки. *Культура і життя*. 1985. № 14 (2770). Арк. 39.

¹⁰ Альманах «Шедевра». С. 4.

¹¹ Пушкина А. *Монастырь для Своих*. С. 9.

¹² Фото 3 – з музею театру «Музей історії та розвитку Молодіжного театру».

¹³ Чернігівський театр для дітей та молоді. *Чернігівщина: Енциклопедичний довідник*. Київ: УРЕ, 1990. С. 919.

Фото 5. Паспорт «Молодіжного театру»¹⁴.

Отже, «1 травня 1985 року – створення студії “Молодіжна сцена” при Чернігівському обласному театрі ляльок. Актори-засновники студії: Володимир Банюк, Любов Веселова, Мирослава Витриховська, Алла Дадашьянц, Олександр Максьяков, Юлія Матросова, Тетяна Салдецька, Тетяна Гушич, Олег Шпак; режисер Геннадій Касьянов»¹⁵ – зазначив в есе «Антологія. Собрание цветов» Г. Касьянов.

Відгуки про виставу були розміщені на шпальтах багатьох газет. До прикладу, «Комсомольський гарт» представив відгук бібліографіні Обласної бібліотеки ім. В. Короленка Л. Студьонової, куди колектив театру завітав 1 червня 1985 р. «Актори своєю грою повернули присутніх не в казковий світ дитинства, а розгорнули перед ними сторінки суворого часу Великої Вітчизняної війни ... не можна не визнати, що театр став ініціатором цікавого починання. Ми стали свідками народження нового молодіжного театру, який, можливо, буде театром літературного твору»¹⁶. «Советская культура» у грудні 1985 р. надрукувала враження від вистави театрального критика Б. Поюровського: «Казалось бы, кукольный театр, отважившийся сыграть “чужой” материал, да еще в “живом” плане, на что он мог рассчитывать?! Да в том-то и дело, что режиссер Г. Касьянов и его товарищи – молодые актеры – никаких расчетов не делали. Просто им захотелось попробовать свои силы на “чужой территории” без помощи кукол и ширмы ... Просто они самоотверженно сыграли спектакль, будто сами были тогда там, в лесу, вместе со старшиной Васковым и пятью девушками-зенитчицами. И у стен Брестской крепости, где храбро сражался с фашистами в списках не значившийся лейтенант Плужников, тоже были они. И теперь молодые актеры рассказали нам о них, преподав урок гражданственности не только зрителям, но и себе самим, что и пленило всех»¹⁷.

Активність Молодіжної сцени почала привертати увагу в місті та набувати розголосу. «Но разве кто-нибудь мог предположить, что совсем скоро эти молодые девушки и юноши вместе с Г. Касьяновым станут известны своим спектаклем почти на всей огромной территории Советского Союза?»¹⁸. У тому ж 1985 р. проходив 2-й республіканський конкурс самостійних робіт молодих акторів, режисерів і сценографів. До Чернігова з Києва

¹⁴ Фото з музею театру «Музей історії та розвитку Молодіжного театру».

¹⁵ Антологія. Собрание цветов / Сост. и ред. Касьянов Г. Чернигов: Молодой театр, 2004. С. 147.

¹⁶ ДАЧО. Ф. 9018. Оп. 1. Спр. 80: Студьонова Л. У нових ролях. Комсомольський гарт. 1985. № 68 (4911). Арк. 4.

¹⁷ ДАЧО. Ф. 9018. Оп. 1. Спр. 80: Поюровский Б. Испытание на зрелость. Советская культура. 1985. Арк. 76.

¹⁸ Черниговский молодежный театр, ул. Родимцева, 4. Brillion Club. 2014. 6 травня. URL: <https://brillion-club.com/partner/7724>.

приїхали відомі критики В. Фіалко та С. Васильєв, які займалися відбором учасників для участі в конкурсі. Вони переглянули виставу «11 сторінок воєнної прози» у репетиційному приміщенні Драматичного театру ім. Т. Шевченка, після чого вирішили запросити модулу трупу взяти участь у конкурсі¹⁹.

24 жовтня 1985 р. в Одесі Чернігівський театральний колектив «Молодіжна сцена» посів перше місце і став лауреатом другого республіканського конкурсу самостійних робіт молодих акторів, режисерів і сценографів, організованого Міністерством культури УРСР, Центральним Комітетом ЛКСМ України та Українським театральним товариством. До уваги журі та глядачів актори запропонували драматичний спектакль «Одинадцять сторінок воєнної прози», поставлений головним режисером Г. Касьяновим²⁰.

Г. Касьянов прокоментував успіх театру так: «Пристаючи до роботи, ми, власне кажучи, майже не думали про огляд. Просто ми не могли інакше. Ми відчували, що нам під силу прочитати прозу Васильєва зі сцени. Ми зробили це в пам'ять тих, хто, загинувши, залишився вічно живим». На питання кореспондентки: «Що ж допомогло вам перемогти?» – він відповів: «Мабуть, те, що наші артисти не грали, а жили життям своїх героїв. Велику роль відіграла щирість виконання ... Щирість акторів передавалась глядачеві, якій вірив нам, нашим героям»²¹.

1985 р. бюро обкому ЛКСМ України постановило: «Присудити Обласну комсомольську премію імені О. Десняка 1985 р. з врученням Диплома й Медалі лауреата Обласному театру ляльок. За роботу по естетичному і військово-патріотичному вихованню підрастаючого покоління»²².

Колектив та його режисер здобули важливу перемогу, яка допомогла майбутньому становленню та розвитку Молодіжного театру в Чернігові. Після конкурсу колектив був на гастролях у Києві та Москві (3 квітня 1987 р.)²³. Успіх першої вистави Молодіжної сцени надихнув колектив на створення наступної постановки, якою стала вистава «Завтра була війна» за повістю того ж Б. Васильєва.

Фото 6. Сцена з вистави «Завтра була війна»²⁴.

¹⁹ Черниговский молодежный театр, ул. Родимцева, 4.

²⁰ ДАЧО. Ф. 9018. Оп. 1. Спр. 80: Хмара В. В огляді – перші. *Комсомольський гарт*. 1985. Арк. 47.

²¹ ДАЧО. Ф. 9018. Оп. 1. Спр. 80: Бажанова Н. Тим, хто вступає в життя. *Деснянська правда*. 1985. Арк. 46.

²² ДАЧО. Ф. 9018. Оп. 1. Спр. 80: Про присудження Обласної комсомольської премії ім. О. Десняка. *Комсомольський гарт*. 1985. Арк. 43.

²³ Биш О. Діяльність Чернігівського обласного молодіжного театру в соціокультурному просторі ХХІ ст. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр». Київ, 2022. С. 51–52.

²⁴ Фото 6 з музею театру «Музей історії та розвитку Молодіжного театру».

«Молодежной сцене повезло в том смысле, что у них сразу появились свои почитатели. Они не только сами ходили на каждый спектакль, но и пропагандировали новое явление города, привлекая тем самым все больше и больше зрителей»²⁵. Крім місцевих прихильників, увагу молодим акторам приділяли столичні фахівці – актор Миколай Миколайович Рушковський (голова журі 2-го республіканського конкурсу самостійних робіт молодих акторів, режисерів і сценографів в Одесі), Майя Іллівна Сосновська, син якої художник Сергій Сосновський зробив сценографію вистави «Завтра була війна».

Життя С. Сосновського було наповнене творчими здобутками, але коротке – він загинув, проте його картини й сьогодні прикрашають гримерки театру та квартири деяких його акторів.

У перші роки свого існування Молодіжна сцена була більше літературним театром: «Геннадий Касьянов делал мастерские инсценировки; Юрий Кравчук сочинял или подбирал музыку; актеры, подогреваемые мыслью о том, что в силах создать новый театр, работали без устали. Буквально один за другим выходили спектакли “Авдий” (по Ч. Айтматову), “Ювенильное море” (по А. Платонову), “Неопалимая купина” (по Б. Васильеву). Сами шили костюмы, продавали и прорывали билеты, арендовали различные помещения, расставляли стулья, монтировали сцену или ее подобие, мыли пол»²⁶. Отже, Молодіжна сцена поступово вийшла «із підпілля», почала працювати на «приличних сценических площадках, например в Клубе строителей, в филармонии»²⁷.

Із 1987 р. розпочалося вирішення проблеми з приміщенням для молодого театру. За сприяння Є. Федоренка (1-й секретар Чернігівського міського комітету КПУ Чернігівської обл.), В. Половця (секретар обкому партії з питань ідеології, супроводжував групу акторів до Москви у квітні 1987 р.), М. Вереса (інструктор відділу пропаганди та агітації міськкому) 28 квітня 1988 р. обвиконком прийняв рішення про реорганізацію Обласного театру ляльок у Театр для дітей та молоді й передачу йому приміщення по вул. Родимцева, 4²⁸. У різні періоди в будівлі розміщувалися Будинок піонерів, курси цивільної оборони, ДТСААФ, обласний кінотехпром. Будівля була зведена у 1876 р.: «За різною інформацією, у цій будівлі знаходилась або ж єврейська гімназія при синагозі, або сама хоральна синагога. Діяла вона до 30-х рр. ХХ століття і була закрита радянською владою. 1938 р. споруду передали під Будинок піонерів, із розташуванням у ній різних гуртків»²⁹.

Фото 7. Будівля, де розміщується Чернігівський молодіжний театр.
Фото 40-х рр. ХХ ст.³⁰

Пізніше Г. Касьянов прокоментував цю подію так: «Відверто кажучи, в управлінні культури цього не хотіли робити, адже в залі всього 100 місць. Як же театру гроші зароб-

²⁵ Пушкина А. Монастырь для Своих. С. 10.

²⁶ Там само. С. 10–11.

²⁷ Там само. С. 12.

²⁸ Антология. Собрание цветов. С. 147–148.

²⁹ Кириченко С. Молодіжний театр чи синагога в Чернігові. 0462: Сайт міста Чернігова. 2018. 19 серпня. URL: <https://www.0462.ua/news/2130957/molodiznij-teatr-ci-sinagoga-v-chernigovi>.

³⁰ Потапенко Л. Чернігівські євреї: слід в історії давнього міста. РІСУ. 2023. 14 грудня. URL: https://risu.ua/chernigivski-yevreyi-slid-v-istoriyi-davnogo-mista_n144715.

ляти? Але партія сказала: “Треба! Це буде наша маленька *Таганка*”. Так наш театр і був створений»³¹.

У той час будівля перебувала в занедбаному стані, велику допомогу будівельникам надавали працівники театру: носили цеглу, вигрібали сміття, мили підлогу³². «1 жовтня відкрив свій перший сезон Чернігівський обласний театр для дітей та молоді, об'єднавши під одним дахом лялькову і драматичну трупи ... А ввечері відбулася ще одна радісна подія: “Молодіжна сцена” показала прем'єру “Кар'єр” за повістю В. Бикова»³³.

1 жовтня 1988 р. вважають офіційною датою відкриття Театру для дітей та молоді³⁴. До репертуару жовтня увійшли вистави «Авдій» за романом Ч. Айтматова «Плаха», п'єса Л. Розумовської «Дорога Олена Сергіївна», вистава сезону – «Про Федота-стрільця, взятого молодця» Л. Філатова, у листопаді – «Старший син» О. Вампілова. Також у 1988 р. театром було започатковано фестиваль під назвою «Грудневі театральні вечори». Г. Касьянов назвав цей фестиваль одним із найстаріших в Україні, розповів, що «сюди запрошували відомих виконавців з Києва, Москви, Петербурга, Львова, Таллінна. На нашій сцені працювали Ада Роговцева та Микола Рушковський, Сергій Дрейден та Марина Поліцеймако, франківці, заньківчани, актори московської Таганки та МХАТу ім. Чехова, київської творчої майстерні “Сузір'я”, солісти Львівського театру опери і балету»³⁵.

У 1989 р. до театру влаштувався Андрій Рінатович Бакіров, у подальшому – художній керівник Чернігівського українського академічного музично-драматичного театру ім. Т. Шевченка. «Андрей жил долгие годы по соседству с Геннадием Сергеевичем, и они вечерами частенько беседовали на балконе. Андрей Ринатович, а тогда просто Бак, впрочем, как и сейчас для близких друзей, взял и попросился из театра Шевченка, где он тогда работал, актером в Молодежку»³⁶.

Репертуар 1989 р. поповнився новими різножанровими виставами: «Казка про Моніку», «1 мертвим, і живим...», «Дай мені притулок», «Дві Баби-Яги», «Біла лілея», постановником яких був Г. Касьянов. «Сенсацией второй половины 1989 года стала Елена Негреску, режиссер из Киева, которая сделала спектакль “для тех, у кого не остыло сердце”. “Реггеди Энн” – постановка знаковая ... Музыка, песни, танцы, трогательная история. Словом, не спектакль, а фейерверк “для тех, у кого не остыло сердце”»³⁷. Вистави користувалися великим попитом. Щоб придбати квиток, треба було займати чергу із самого ранку. Проте квитків на всіх охочих не вистачало...

У 1990-ті рр. популярність театру продовжувала зростати. «Была в истории театра такая вежа, когда брали литературный материал украинских писателей (не пьесы) и создавали спектакли. Обычно в них участвовало небольшое количество актеров, и подобные постановки отличались мобильностью»³⁸. У межах «Українського камерного театру» було створено вистави «Біла лілія» (1989), «Душа моя болить» (1990) М. Коцюбинського. Вистава «Душа моя болить» стала лауреатом Обласної премії ім. М. Коцюбинського (1990). Крім цього, 1990 р. подарував глядачам «Оглянься в гніві» Дж. Осборна, «Цинкові хлопчики» С. Алексєвич, постановником яких був Г. Касьянов. А. Бакіров представив виставу «Паперовий патефон» О. Червинського.

Після вдалого експерименту із запрошенням режисерки Київського театру оперети О. Негреску, яка після успіху музичної казки для дітей та дорослих «Реггеді Енн» знову приїжджала до театру й підготувала музичну виставу «Зачароване коло» М. Гоголя (1991), Г. Касьянов прийняв рішення запрошувати режисерів інших театрів для постановки вистав. Наступним був режисер-кримчанин Борис Леонідович Мартинов, першою його виставою став «Скляний звіринець» Т. Вільямса (1991). У 1996 р. режисер представив виставу «Одруження» М. Гоголя, у 1997 р. – «Трамвай “Бажання”» Т. Вільямса. У 1993 р. актор та режисер Запорізького ТЮГ Юрій Геннадійович Третяк виступив постановником і стенографістом вистави «Трагічна історія Тараса Бульби та двох його синів» М. Гоголя, через рік (1994) до уваги глядачів він представив виставу «Сцени з італійського життя» Альдо-Джузеппе Ніколаї, у 2001 р. – моновистава «Фініта» А. Дяченка. Київський режисер Олександр Самсонович Заболотний у 1995 р. поставив виставу «Камінний господар» Лесі України. Київська театральна критикиня Ганна Іллівна Липківська у 1995 р. до ува-

³¹ Сидорова В. Чернігівська «Таганка» святкує 25-річчя. *Голос України: газета Верховної Ради України*. 2010. 14 травня. URL: <http://www.golos.com.ua/article/139345>.

³² Свідчення респондента Биша Олексія, актора театру.

³³ Бутєва М. Завісу піднято. *Альманах «Шедевра»* / Ред. кол. Касьянов Г., Шпак О., Гаркуша В. Чернігів: Изд-во «Десна», 1993. С. 51.

³⁴ Чернігівський театр для дітей та молоді... С. 919.

³⁵ Сидорова В. Чернігівська «Таганка» святкує 25-річчя...

³⁶ Пушкіна А. *Монастырь для Своих*. С. 15.

³⁷ Там само. С. 17.

³⁸ Там само. С. 18.

ги глядачів запропонувала виставу «Музика друга» М. Дюрас, у 1999 р. – «Дуенья» Р.-Б. Шеридана. Варто зазначити, що в 1992 р. в газеті «Вісті з України», на той час театральний оглядач видання Г. Липківська опублікувала статтю «Монастир для своїх», в якій схарактеризувала життя і творчість театру «зсереди́ни»: «Тут у всьому – у ввічливих по-смішках, оформленні рекламних стендів, бланків запрошень та буфетних карток – відчувається, як-то кажуть, “марка фірми” ... Тут усе виглядає домашнім, і всі – нібито свої»³⁹. Пізніше, А. Пушкіна зазначить, що: «...название для нашей книги мы заимствовали у Анны Липковской»⁴⁰. Київський режисер Ігор Анатолійович Тихомиров у 1996 р. був постановником вистави «Неймовірний ілюзіон Ерні» А. Ейкборна, пізніше – «Механічний апельсин» Е. Берджесса (2007) та «Фіеста» Е. Хемінгуея (2010). У 2002 р. до театру завітав режисер із Санкт-Петербурга Олексій Віталійович Янковський, який завоював прихильність не тільки глядачів, а й акторів театру: «Он ходил босиком, устраивал по какой-то особой методике почти шаманские тренинги с нашими актерами», працював «быстро и шумно», фактично за місяць поставив тригодинний спектакль «Ромео та Джульєтта», про який «до сих пор спрашивают»⁴¹. Пізніше до уваги глядачів режисер представив вистави «Анна Кареніна» (2003), «Отелло» (2006), «Поминальна молитва» (2009).

Заслужений артист України (2012) А. Бакіров за 6 років роботи у Молодіжному театрі (1989–1996) зіграв немало ролей у виставах театру, переважно – головні, був постановником вистав «Паперовий патефон» О. Червинського (1990), «Наш Декамерон» Е. Радзинського (1992), «Служанки» Ж. Жене (1993), «Дванадцята ніч» В. Шекспіра (1994), театр-кафе «Шедевра з кавою» (1995). 1996 р. отримав посаду режисера-постановника Чернігівського обласного музично-драматичного театру ім. Т. Шевченка.

У 1992–1993 рр. театр подарував глядачам вистави-довгожителі: «Господиня готелю», «Лоліта», «За двома зайцями» та ін. «Український камерний театр» підготував дві роботи: «Маю честь доповісти... (Шевченко, хто він?)» В. Банюка, «Трагічна історія Тараса Бульби та двох його синів» М. Гоголя.

Надзвичайною новинкою театру стало започаткування у 1994 р. нестандартної форми підходу до глядача – «Театр-вдома». «Это своеобразная форма принесения культуры не в массы, а лично в каждый дом»⁴². Ініціатором, організатором, генератором ідей виступили Г. Касьянов та актор Євген Миколайович Лебедев. «Театр-вдома» функціонував 6 років. За цей час театр встиг побувати не лише в домівках чернігівців, а й у киян, москвичів, тольяттинців. Варто зазначити, що після того, як «Театр-вдома» припинив свою діяльність (2000), Є. Лебедев самостійно створив ряд вистав, які з успіхом демонструвалися в навчальних закладах міста. «Продовженням проекту “Театр вдома” можна назвати моно-виставу “Українське альфреско” за поезією Ліни Костенко, яку нещодавно створили наш завіт Алла Пушкіна та актриса Юлія Матросова. Це дивовижна вистава! Вона йде у нашій вітальні-бібліотеці, їздиво по сільських школах, де граємо для 25–30 душ. У виставі лунає чудова музика, Юлія співає, музикант Андрій Галамага грає на гітарі. Бачили б ви, як цю виставу сприймають діти!», – розповідав в інтерв'ю 14 травня 2010 р. Геннадій Касьянов⁴³.

У 1994 р. народжується перша театральна вистава в «Театрі-Кафе», який здобув неабияку багаторічну популярність у глядачів. Ініціатором та автором цієї ідеї виступив запрошений режисер Ю. Третяк. Він створив салонну комедію «Сцени з італійського життя» за п'єсою А.-Д. Ніколаї. Театр-кафе став популярною формою вистави серед глядачів, передбачав переважно розважальні програми, присвячені певним привідам.

Із 1994 р. розпочинається визнання діяльності акторів театру на державному рівні. Першим відзнаку отримав Володимир Євгенійович Банюк, який став Заслуженим артистом України. У цьому ж році, після закінчення Дніпропетровського державного театрального училища (1993), на роботу в театр влаштувався Олексій Володимирович Биш, який отримав звання Заслуженого артиста України у 2009 р., а у 2012 р. став Лауреатом Міжнародної літературної премії ім. Г. Сковороди «Сад Божественних пісень». Г. Касьянов у 2002 р. отримав звання Заслуженого діяча мистецтв України, а Любов Михайлівна Веселова – Заслуженої артистки України.

7 червня 1996 р. відбулася реорганізація Театру для дітей та молоді, а саме – лялькова трупа виокремилася від драматичної, отримала власне приміщення на П'яти кутах, у якому раніше розміщався кінотеатр ім. О. Довженка (на сьогодні – Чернігівський обласний театр ляльок ім. О. Довженка). Із цього часу театр по вул. Родимцева, 4 офіційно називається Чернігівським обласним молодіжним театром. Багато зусиль з питань реорганізації

³⁹ Альманах «Шедевра. С. 63.

⁴⁰ Пушкіна А. Монастир для Своих. С. 23.

⁴¹ Там само. С. 28.

⁴² Там само. С. 24.

⁴³ Сидорова В. Чернігівська «Таганка» святкує 25-річчя...

доклав директор театру 1989–2001 рр. Юрій Федорович Кравчук, який до директорської посади був завідувачем музичної частини театру.

Після розділення творчих колективів Молодіжний театр залишили 6 ведучих акторів, у тому числі й А. Бакіров та Олег Миколайович Шпак, завідувач літературною частиною театру (1992–1996). Це призвело до втрати звичного репертуару, як наслідок – глядачів. 26 серпня 1996 р. на посаду завідувачки літературною частиною призначили Аллу Олександрівну Пушкіну, яка обіймала її до 2002 р. Колектив театру активно займався підготовкою нових вистав: «Марна обережність, або Севільський цирюльник» П. Бомарше, вистава режисера з Києва І. Тихомирова «Неймовірний ілюзіон Ерні» А. Ейкборна, «Ім'я йому – Потоп зміїн» Г. Сковороди (Театр-вдома), «Оркестр» Ж. Ануя, який грали в Театрі-кафе. Усе літо 1997 р. було присвячено підготовці «Вишневого саду» А. Чехова, яким відкрили сезон класики. Прем'єри пропонувалися глядачеві щомісячно. У 1998 р. Г. Касьянов «привез из Запорожья Романа Худяшова (впоследствии Покровского) и поставил на него "Гамлет"». Нехило начал молодой актер»⁴⁴.

Фото 8. Приміщення Чернігівського молодіжного театру⁴⁵.

Молодіжний театр неодноразово співпрацював із різного напрямку діяльності організаціями та установами. 27 березня 1994 р. театр разом з Київським театром пластичної драми представив спільний проєкт до Міжнародного дня театру «Житіє Паніковського», автором проєкту виступив головний режисер театру Г. Касьянов. До уваги глядачів неодноразово пропонувалися проєкти з колективами філармонійного центру. Так, спільно з ансамблем пісні і танцю «Сіверські клейноди» (художній керівник і головний диригент С. Вовк) було поставлено різдвяний проєкт «Вертеп» (2002); із симфонічним оркестром «Філармонія» (художній керівник і головний диригент заслужений діяч мистецтв України М. Сукач) – «Пер Гюнт» Г. Ібсена (2001) та ін. У межах співпраці театру з Чернігівським історичним музеєм ім. В. Тарновського відбулася драматична мінівистава «Мазепа», яка в постановці режисера Олексія Биша стала складовою проєкту «Мода Гетьманщини. Від бароко до рококо» (2024).

У 2001 р. Г. Касьянов став директором та художнім керівником театру. До знакових вистав, які неодноразово збирали повну залу глядачів у 2000-х рр., можна віднести «Декамерон 1/20» Дж. Бокачо, «Дон Кіхот» М. Булгакова, «Метро» – «молодежное шоу, аналог которому в городе уж точно не было»⁴⁶, за композицією та постановкою Г. Касьянова, «Гартюф» Ж-Б. Мольєра, «Вертеп» Сокиринський (Галаганівський), «Овід (Прощай, Арлекіне...)» Є. Войнич, «Мій бідний Марате» О. Арбузова, «Зачарована Десна» О. Довженка, «Полліанна» Е. Портер, «АРТ» Я. Реза, «Чайка» А. Чехова, «Три товариша» Е. Ремарка, «Бравий вояка Швейк» Я. Гашека, «Танго» С. Мрожека й багато інших. Режисерами, постановниками вистав виступали як працівники Молодіжного театру Г. Касьянов, А. Бакіров, О. Биш, В. Банюк, Р. Покровський, А. Пушкіна, так і запрошені майстри з інших установ.

2003 р. ознаменувався створенням студії «МайАрт» (Майстерня актора). Перша вистава – «Черевики на товстій підозві» П. Гладиліна, ініціаторами підготовки та виконавцями були О. Биш і Л. Веселова. Продовженням роботи студії «МайАрт» стала вистава 2006 р.

⁴⁴ Пушкіна А. Монастырь для Своих. С. 26.

⁴⁵ Черниговский молодежный театр, ул. Родимцева, 4.

⁴⁶ Пушкіна А. Монастырь для Своих. С. 27.

«Танго» С. Моржека за постановкою О. Биша. Актори підхопили ідею і «стали творить»⁴⁷. Поступово демонстрація їхніх вистав відбувалася на «малій сцені», яка розташувалася в бібліотеці театру – невеличкій кімнаті з піаніно, книжками та розкішним гарнітуром. Як зазначила А. Пушкіна в книзі «Монастир для Своїх», процес продовжується, і це чудово!

У 2004 р. до 20-річчя театру було урочисто відкрито театральний музей, а також видано працю під назвою «Антологія. Собрание цветов» – есе про театр, підготовлене Г. Касьяновим. Ілюстрацію, дизайн та верстку здійснив Андрій Чумаченко. Історія театру представлена в книзі «Альманах “ШЕДЕВРА”» за редакційною колегією С. Касьянова, О. Шпака, В. Гаркуші, виданій у 1993 р. У 2014 р. А. Пушкіна подарувала прихильникам театру книжку «Монастир для Своїх» – «Сторінки історії театру з помітками Генадія Касьянова».

Слід зазначити, що Г. Касьянов захоплювався творчістю А. Чехова. Із цієї причини в театрі поставили чотири вистави за творами коасика. У 2011 р. режисер-постановник організував проведення чергового фестивалю – «Чехівська весна». Щорічно навесні демонструвалися вистави «Вишневий сад», «Іванов», «Дядя Ваня», «Чайка», відбувалося обговорення в бібліотеці театру.

Із 2015 р. репертуар театру зазнав суттєвих змін та оновлення. Було оголошено «Театральний маніфест», де зазначено: «Визнаючи потреби молодого покоління українців у нагальному осяганні й осмисленні сучасної української літератури, підтверджуючи відданість і прихильність найкращим традиціям українського театру, враховуючи необхідність та прагнення до відповідності сучасним реаліям життя, використовуючи досвід, накопичений театром протягом 30 років, беручи до уваги перспективу творчого зростання складу театру, Чернігівський молодіжний театр оголошує XXXI театральний сезон (2015–2016 рр.) сезоном української сучасної прози на сцені»⁴⁸.

2017–2018 рр. за ініціативи журналіста, драматурга, літератора Дмитра Мамчура Г. Касьянов створив «Театр Літ» – демонстрація поезії в межах об'єднання театру та літератури. Д. Мамчур створював постановки, режисером яких виступав О. Биш. У ході цієї співпраці було створено такі вистави: «Пан перевертас» за поезією С. Пантюка та «Поетична вистава» Олега Караташа⁴⁹.

Дмитро Мамчур – лауреат Міжнародної літературної премії імені Григорія Сковороди «Сад божественних пісень» (2023), на сьогодні – капітан 21 окремого стрілецького батальйону ЗСУ.

Останньою постановою Г. Касьянова стала вистава «Бравий вояка Швейк» Ярослава Гашека, прем'єра якої відбувалася 14 вересня 2018 р. Надалі цей напрям у роботі театру продовжили розвивати О. Биш і Д. Мамчур.

12 серпня 2018 р. на 65-му році життя засновник Молодіжного театру Геннадій Касьянов помер.

Від 2019 р. директором, художнім керівником Молодіжного театру Чернігівська облрада призначила Заслуженого діяча мистецтв України Ю. Кравчука.

Чернігівський молодіжний театр продовжує роботу над репертуаром, їздить на гастролі до інших міст України, постійно бере участь у європейських театральних фестивалях.

35-й сезон Молодіжного театру розпочався 13 вересня виставою «Геннадій Касьянов. Лінія життя». Актори читали нотатки з його щоденника, вірші, які написав майстер. Модератором проекту став Роман Покровський⁵⁰.

Від 2021 р. директор та художній керівник театру – Ігор Анатолійович Тихомиров, режисер-постановник театру з 2019 р. – Євгеній Костянтинівич Сидоренко.

З початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України у 2022 р. приміщення Молодіжного театру використовувалося військовими медиками. Одразу після деокупації області трупа театру почала відновлювати свою роботу: було представлено нові вистави «Тиловий Що?Денник» (творче дійство створили на основі текстів, які збирали волонтери і творча молодь блокадного Чернігова) та «Рубікон» за твором Ю. Соколова⁵¹.

На сьогодні актори театру працюють над постановками нових вистав, частина акторів боронить Україну в лавах ЗСУ.

Це лише сторінки з історії Чернігівського обласного молодіжного театру – тернистий шлях від групи театральних ентузіастів до знаного культурно-просвітницького осередку Чернігова. На увагу заслуговує історія театрального колективу – акторів, режисерів, завітів, стенографістів і костюмерів, художників та ін., більш ретельний перегляд репертуару,

⁴⁷ Пушкіна А. Монастир для Своїх. С. 29.

⁴⁸ Биш О. Діяльність Чернігівського обласного молодіжного театру... С. 83.

⁴⁹ Свідчення респондента Биша О., актора театру.

⁵⁰ Молодіжний театр. Лінія майбутнього життя. Деснянська правда. 2019. № 36 (28702). С. 2.

⁵¹ Прем'єра в молодіжному театрі. *Світ – інфо*. 2022. 14 липня. (№ 222). С. 15.

внесок окремих представників «монастиря для своїх» у розвиток театрального мистецтва міста, України.

References

- Bysh, O. (2022). Diyalnist Chernigivskoho oblasnoho molodizhnoho teatru v sotsiokulturnomu prostori XXI st. [Activities of the Chernihiv regional Youth theater in the socio-cultural space of the 21st c.]. Kyiv, Ukraine.
- Pushkina, A. (2000). Istoriya Molodizhnoho teatru: Zahalnyy kurs [History of the Youth theater: General course]. Chernihiv, Ukraine.
- Studonova, L. (2016). Chernigivskyy beau monde, abo Zapiski bibliohrafa [Chernihiv beau monde, or Notes of a bibliographer]. Chernihiv, Ukraine.
- Polovets, V. (2021). Spohady [Memories]. Chernihiv, Ukraine.
- Pushkina, A. (2014). Monastyr dlya Svoikh. Stranitsy istorii teatru s pometkami Gennadiya Kasyanova [A monastery for our own. Pages of theater history with notes by Gennady Kasianov]. Chernihiv, Ukraine.

Косаченко Владислав Сергійович – аспірант кафедри історії України, археології та краєзнавства Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін ім. О. Лазаревського НУЧК ім. Т. Шевченка.

Kosachenko Vlasyslav – graduate student of the department of history of Ukraine, archeology and local history of the O. Lazarevsky educational and scientific institute of history and socio-humanitarian disciplines of the T. Shevchenko National university «Chernihiv Collegium».

E-mail: swimminn@gmail.com

CHERNIHIV REGIONAL YOUTH THEATER

*The purpose of the article is to present the history of the Chernihiv regional Youth theater: the establishment and activities of the institution, the team, and the repertoire of the theater; the significance of the functioning of theater in different historical periods; the modern building of theater – is an architectural monument of local importance. **Scientific novelty.** The article presents materials of the history of the Chernihiv Youth theater, which are stored in the State archive of the Chernihiv region (DACHO), in the museum of the theater «Museum of history and development of the Youth theater» and thanks to the testimonies (memories) of theater workers. **The methodological basis** of the work is principles of integrity, systematicity, historicism, and objectivity, thanks to which it was possible to achieve impartiality and ensure the comprehensiveness of the research. The article was written using all general **research methods:** empirical, theoretical, complex, as well as special methods of scientific research: component analysis and grouping. **The conclusions** correspond to the set goal of the research: the history of the Chernihiv Youth theater, its functioning in different periods, under different names (until 1996), in different premises of the city (until 1988), changes in the team and repertoire were traced. It is important to note that the theater has retained its main function and remains an important component of the cultural and educational life of the city.*

Key words: Youth theater, cultural and educational center, an architectural monument of local significance, repertoire, performance.

Дата подання: 4 червня 2024 р.

Дата затвердження до друку: 16 жовтня 2024 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Косаченко, В. Чернігівський обласний молодіжний театр. *Сіверянський літопис*. 2024. № 5. С. 70–80. DOI: 10.58407/litopis.240508.

Цитування за стандартом APA

Kosachenko, V. (2024). Chernihivskiyi oblasnyi molodizhnyi teatr [Chernihiv regional Youth theater]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 5. P. 70–80. DOI: 10.58407/litopis.240508.

